

6 Demokracijo je kot obliko politične ureditve mogoče razumeti kot obliko vladanja, ki vsem državljanom omogoča, da neposredno ali s pomočjo predstavnikov enakopravno vplivajo na politične odločitve. Tako demokracijo, ki bi po večinskem načelu vse odločitve na šoli prenesla v roke učencev, bi bilo gotovo težko zagovarjati. Vendarle pa ugotovitev, da učenci pri upravljanju šole ne morejo sodelovati enakovredno, še ne pomeni, da bi morali biti od tega procesa popolnoma odrinjeni.

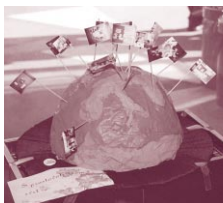
26 V preteklosti sem pogosto delal s prostovoljci in prostovoljnimi organizacijami. Delo v deželah tretjega sveta je pogosto popolnoma odvisno od njih. Kot glavnemu direktorju organizacije Mednarodni potrošniki, ki pokriva državne potrošniške organizacije, in kot enemu od ustanoviteljev Mednarodne razvidnosti, svetovne nevladne organizacije proti mednarodni korupciji, mi je bilo zelo blizu delo v prostovoljnih in nevladnih organizacijah. Te izkušnje mi zelo veliko pomagajo.

35 Problem motenj hranjenja v Sloveniji vse bolj narašča. Bolezni najpogosteje podležemo mladi. Najpogostejše in najizrazitejše motnje hranjenja so anoreksija in bulimija nevroza ter kompulzivno prenejanje, večkrat pa gre tudi za prepletanje le-teh. Največkrat je bolezen odziv na stresno situacijo, težave, ki jim mladostnik ne zmore biti kos, (spolne) zlorabe iz preteklosti, nerazrešene konflikte... Najstnik dobi občutek, da je edina stvar, ki jo lahko nadzira, hrana.

40 Človek je doslej vsako sredstvo uporabil tudi za moralno sporno početje, pri tem internet ni izjema. Tisk nam ni dal le Svetega pisma, ampak tudi pornografske revije. Televizijski zaslon mirno prenese tako mašo kot nasilniške filme, telefon je mogoče uporabiti tako za priključitev reševalcev kot za 'vroče' pogovore. Starši in vzgojitelji so pred izzivom, kako izpolniti vzgojiteljsko dolžnost, ko otroci in mladi preko interneta brez posebnih težav prihajajo do moralno spornih vsebin.

Uvodnik

1 Silvo Šinkovec: Praznik vzgoje

V žarišču: Vzgoja za demokracijo

- 3 Polona Suhadolnik Gramc: Politični sistemi in možnosti vplivanja
- 4 Anton Stres: Filozofija in zgodovina o demokraciji
- 6 Janez Bečaj: Demokracija v šoli
- 10 Marko Kremžar: Vzgajati za demokracijo?
- 13 Heinz-Wilhelm Schaumann: Evropsko državljanstvo?
- 14 Mateja Erjavec, Robert Cvetek: Razvoj dojemljivosti za demokracijo
- 18 Franci Rozman: Šola in demokracija
- 19 Milena Košak: Otroški parlament
- 21 Danilo Kozoder: Neformalne oblike vzgoje za demokracijo
- 23 Andreja Božič: Socialna akademija
- 24 Izjava COMECE

Naš pogovor

26 Melita Kordeš, Marjeta Cevc: Michel van Hulten

Biblična stran

29 Janez Poljanšek: Neverni Tomaž

Razredne ure

- 30 Anita Škulj: Kako pohvaliti?
- 31 Gordana Pečnik: Razvijanje skupinskega dela

Biti vzgojitelj

34 Maruša Guzelj: Tam so vrata!

Starši

- 35 Ana Cergolj, Neža Rot, Jana Zidar: Otrok moj, zakaj ne ješ?
- 36 Andreja Mašanovič: Biti srečni in uspešni starši

Prostovoljno delo

38 Erika Čajko: Človek za druge

Vzgojna področja

- 40 Peter Lah: Izziv interneta za vzgojo
- 42 Mira Mikec: Učno podjetje
- 44 Jošt Snoj: Doživetje podobe

Izkušnje

46 Franci M. Kolenec: Skrb za gluhe in naglušne

Pogovori in svetovanje

48 Angelca Žerovnik: Očetovstvo po ločitvi

Prebrali smo

50 Iz življenja DKPS

51 Napovedni koledar

53 Summary

53 Avtorji

Politični sistemi in možnosti vplivanja

✍ Polona Suhadolnik Gramc

Vzgoja za demokracijo je ena bistvenih nalog vsake države, vsake organizirane in tudi neformalne skupine. V naši družbi pogosto dobimo občutek, da smo polni besed o demokraciji, medtem ko je dejansko razvijanje demokratičnega duha še vedno v povojih. Vzgoja za demokracijo se sme omejevati zgolj na teoretično znanje o (političnem) sistemu, v katerem živimo, oziroma o (političnih) sistemih drugih družb, ampak mora biti vzgoja za vrednote, ki jih ta sistem vsebuje.

Človekovo bivanje je v resnici sobivanje z drugimi, je tesno prepletanje z dogajanjem okoli njega – političnimi, socialnimi in družbenimi premiki. Posameznika življenje in ustvarjanje v določenem okolju zelo zaznamuje, saj je s tem povezan način razmišljanja, razumevanja sveta, kulturna pripadnost in dojemanje samega sebe. Kadar je okolje takšno, da spodbuja posameznika k aktivnemu pristopu in sodelovanju v družbi tako, da se v njej počuti svobodnega in vé, da ima možnost izraziti svoj vidik, takrat lahko govorimo o demokratični družbi. Pasivnost, odtujenost, nezanimanje in strah med ljudmi niso in ne morejo biti izraz odprte in svobodne družbe.

Demokracija je, razen tega, da gre za način organiziranosti določene družbe, predvsem način razmišljanja in življenja članov družbe. V vsaki družbi, ki razglašča demokratičnost kot najvišjo vrednoto, je osnovna in najpomembnejša naloga neprestano preverjanje, ali posamezniki te družbe čutijo, da so jim zagotovljeni vsi postulati svobodne družbe – enakost, enakopravnost, svoboda izražanja, pravica do informiranosti itd. Pogosto je namreč razlika med z ustavo izraženimi pravicami posameznika ali določene skupine v družbi in dejanskim stanjem tako velika, da ne moremo več govoriti o demokratični družbi. Primer

za to so nekatere bivše socialistične države, ki so ob spremembi političnega sistema formalno 'ustoličile' demokracijo, vendar ta v vsakdanjem življenju državljanov ni delovala.

Za razvoj demokracije in demokratičnega načina razmišljanja je zato védenje o organiziranosti družbe, v kateri živimo, izrednega pomena. Znanje omogoča razvoj. Zavedanje pravic, ki jih imamo kot pripadniki družbe, poznavanje političnega sistema družbe – temeljni postulati ustave, organiziranost državne uprave, seznanjenost z lokalno organiziranostjo – so najmočnejše zagotovilo za razvoj celotne družbe. Pri tem pa ne smemo pozabiti tudi na to, da 'brez akcije, ni reakcije'. Kdor doživlja, da so kratene njegove osnovne pravice, ki jih ima kot človek ali kot pripadnik določene družbe, in na to ne reagira, s tem

ne škodi samo sebi, pač pa celotni družbi, ki tako izgubi priložnost za napredek v smeri boljše, prijaznejše, bolj demokratične družbe.

Vzgoja za demokracijo je ena bistvenih nalog vsake države, vsake organizirane in tudi neformalne skupine. V naši družbi pogosto dobimo občutek, da smo polni besed o demokraciji, medtem ko je dejansko razvijanje demokratičnega duha še vedno v povojih. Takšen občutek bo vladal, vse dokler vsakomur ne bo razumljivo, da imamo neodtujljive pravice, za katere smo se pogosto sami dolžni boriti, in se ob tem zavedamo, da se naše pravice končajo tam, kjer trčijo ob pravice drugega. Vzgoja za demokracijo se zato ne sme omejevati zgolj na teoretično znanje o (političnem) sistemu, v katerem živimo, oziroma o (političnih) sistemih drugih družb, ampak mora biti vzgoja za vrednote, ki jih ta sistem vsebuje.

Ideja demokracije je zaznavna že od antike naprej. Izpopolnjevanje te ideje je kot *perpetuum mobile*, kot nekaj, kar se neprestano giblje in se nikoli ne ustavi na idealni točki. Razlog za neprestano gibanje je predvsem v nas ljudeh, ki se z vsako generacijo, z vsako trenutno socialno, družbeno in kulturološko situacijo učimo tega posebnega načina razmišljanja. Zato je najpomembnejša naloga vsake, še tako majhne celice družbe, da razvija občutek lastne vrednosti, pomembnosti za okolje, v katerem živi. Le tako se lahko razvije želja po vplivanju, po aktivnem poseganju in delovanju pri spremembah družbe, katere sestavni del smo. 🙌

Foto: Silvo Šinkovec

Filozofija in zgodovina o demokraciji

✍ Anton Stres

Demokracija ne pomeni samo večinskega sistema odločanja, temveč tudi načelo, da smo vsi ljudje v določeni politični skupnosti enakopravni. Končno pa k pojmu demokracije sodi tudi načelo, da mora biti vladavina usmerjena v dobro vseh državljanov in ne samo nekaterih. Zato se lahko strinjamo s poljudno definicijo demokracije, ki pravi, da je demokracija 'vladavina vseh nad vsemi in v prid vseh'.

Demokracija je oblika vladavine in politične ureditve, v kateri ima najvišjo oblast ali suverenost ljudstvo. Seveda se pri tem zastavlja vprašanje, kdo je to ljudstvo. V Grčiji, kjer srečujemo prve demokratično urejene mestne države, so bili iz tega 'ljudstva' izključeni ženske, sužnji, otroci in celo rokodelci. Zato k demokraciji ne sodi samo dosledno spoštovanje načela, da pripada oblast ljudstvu, temveč da to ljudstvo sestavljajo vsi državljani in da je državljanstvo dostopno vsakemu človeku, ne glede na poreklo, imetje ali kako drugo značilnost. Demokracija torej ne pomeni samo večinskega sistema odločanja, temveč tudi načelo, da smo vsi ljudje v določeni politični skupnosti enakopravni. Končno pa k pojmu demokracije sodi tudi načelo, da mora biti vladavina usmerjena v dobro vseh državljanov in ne samo nekaterih. Zato se lahko strinjamo s poljudno definicijo demokracije, ki pravi, da je demokracija 'vladavina vseh nad vsemi in v prid vseh'.

Pred Bogom smo vsi enaki

Demokracijo kot idejo so poznali že davno pred novim vekom. Prva velika politična filozofa sta bila Platon in Aristotel. Razlikovala sta tri možne temeljne oblike oblasti: *monarhijo*, kjer vlada en sam; *aristokracijo*, kjer jih vlada nekaj; *demokracijo*, kjer vladajo vsi. Poznala sta

tudi tri možne sprevržene oblike oblasti: če se spridi monarhija, nastane *tiranija*; če se spridi aristokracija, nastane *oligarhija*; če se spridi demokracija, zavlada *anarhija*. Oba sta zelo dobro poznala zamisel demokracije, vendar ji nista bila preveč naklonjena. Delno tudi zato, ker sta menila, da je takrat nevarnost anarhistične sprijenosti veliko večja. Več veljave in koristi sta pripisovala aristokraciji; tudi zato, ker nista priznala enakopravnosti vseh ljudi in nista

Demokracija je dinamični ideal, ki ni dosežen in zagotovljen enkrat za vselej, marveč ga je treba stalno dograjevati in izpopolnjevati.

imela jasne zavesti o dostojanstvu sleherne človeške osebe. Za spoznanje o enakopravnosti in dosledno upoštevanje le-te je bilo treba čakati do novega veka, pravzaprav do francoske revolucije leta 1789. Revolucionarna ustavodajna skupščina je 26. avgusta 1789 razglasila seznam pravic človeka in državljana, kjer je bilo na prvo mesto postavljeno načelo, da se 'ljudje rodijo in živijo svobodni ter enaki v pravicah'.

Kljub temu enakost vseh ljudi ni novoveška iznajdba. Čeprav je veliki filozof Aristotel trdil, da so nekateri ljudje rojeni za to, da vladajo, drugi pa, da služijo, so skoraj sočasno stoiški filozofi

zagovarjali resnično enakopravnost vseh ljudi. Vsi ljudje so namreč deležni istega vesoljnega uma, ki vlada vesolju. Vsem je zato dan dostop do spoznanja, kaj je prav in kaj ni. Vsi so razumna bitja, ki se udeležujejo umnosti in logosa, ki vlada vesolju in svetu, zato so tudi vsi v bistvu enakopravni. Ljudje smo umna bitja, zato nosimo vesoljni zakon v svojem umu, z vesoljnim zakonom pa tudi svoje prav tako naravne pravice in s tem naravno enakopravnost. "Komur je namreč narava dala um, temu je dala tudi pravilni um (*recta ratio*), torej tudi zakon (*lex*), ki je pravilni um, kolikor le-ta ukazuje in prepoveduje. Komur je dan zakon, temu je dano tudi pravo (*ius*)", pravi Ciceron.

K zavesti o enakosti vseh ljudi je dalo bistven prispevek krščanstvo s svojim predhodnikom judovstvom in celotnim starozaveznim in novozaveznim razodetjem. Svetopisemska zamisel in razlaga stvarjenja, preroške napovedi vesoljnega odrešenja za vse ljudi, novozavezna izpolnitev teh napovedi, poklicanost vseh ljudi brez razlike v Božje kraljestvo in v vesoljno sestrinstvo in bratstvo v Kristusu – ne glede na narodnost, spol in družbeni položaj – so temeljne krščanske ideje. "Ni ne Juda ne Grka, ni ne sužnja ne svobodnjaka, ni ne moškega ne ženske: kajti vsi ste eden v Kristusu Jezusu" (Gal 3,28; prim. Rim 10,12; 1 Kor 12,13; Kol 3,11). Enako pravijo veliki cerkveni očetje. Gregor Veliki (540-604) v svoji razpravi o oblasti poudarja, da "smo vsi ljudje po naravi enaki".² Vse te ideje so oblikovale evropsko zavest in so odločilno prispevale k temu, da je z

novim vekom, ki se je sicer začel oddaljevati od krščanstva, postala zavest o enakosti vseh ljudi pred Bogom tudi temelj političnih in družbenih ureditev.

Dostojanstvo sleherne človeške osebe

Poleg ideje o enakosti vseh ljudi je treba omeniti še sorodno in dopolnilno idejo *dostojanstva* sleherne človeške osebe. Tudi to idejo so posebno radi poudarjali v času razsvetljenstva in znani filozof I. Kant je na njenih temeljih oblikoval eno najbolj odločilnih misli sodobnega časa, ko jo je povezal z idejo cilja: človek je kot moralno bitje cilj in ne sredstvo. A tudi ta misel ni brez krščanske zgodovine. Svetopisemsko poročilo o stvarjenju postavlja človeka kot krono stvarstva, še večje dostojanstvo pa se razodene človeku z učlovečenjem Božjega sina. 'Spoznavaj kristjan svoje dostojanstvo', opozarja papež Leon v enem izmed svojih božičnih govorov. V zgodnjem krščanstvu srečujemo misel, da bi v stanju brez greha ne bilo oblasti in ne imetja. Ljudje bi imeli vse skupno in vsi bi se svobodno, brez potrebe po oblasti, vedli v skladu s skupnim dobrim. Po tej teoriji oblast človeka nad soljudmi ni bila izvirno zamišljena, temveč je posledica človekovega padca v grešnost. Tako uči sv. Avguštin (354-430), ki poudarja, da je Bog človeku dal, da vlada nad živalmi, ne pa nad sebi enakimi, nad ljudmi. "On noče, da bi umno bitje, narejeno po njegovi podobi, vladalo nad čim drugim kakor nad nerazumnimi bitji; noče, da bi človek vladal nad človekom, temveč človek nad živaljo. Tako so bili prvi pravični postavljeni bolj kot pastirji črede kakor kot kralji nad ljudmi. S tem nas je hotel Bog poučiti, kaj zahteva red stvarstva, kaj pa terja pravičnost, ki jo dolgujemo grehu."³ Novoveška teorija o demokraciji se je torej vedé ali nevedé navezovala na bistvene sestavine krščanskega pojmovanja človeka. Zato je demokratična družbena in politična ureditev povsem v duhu krščanskega pogleda na človeka, četudi je v preteklosti tu in tam Katoliška Cerkev uvedbi demokratične ureditve nasprotovala in bila dolgo časa zagovornica monarhične in aristokratske ureditve.⁴

Demokracija je torej umetno in kulturno, se pravi zavestno in premišljeno vzpostavljena družbena in politična ureditev z ustreznimi institucijami in mehanizmi, katere namen je zagotoviti, da bodo vsi državljani enakopravni nosilci vseh vej oblasti (zakonodajne, izvršilne in sodne), da bo ta oblast razdeljena, saj je samo tako lahko tudi omejena, in da bodo tako ljudje s pokorščino oblasti v resnici pokorni sebi. Tako bodo lahko subjekti in odgovorni nosilci svoje skupne usode, tako bodo ohranili svoje dostojanstvo svobodne in odgovorne osebnosti. V tem izrazito moralnem smislu je smisel demokracije zagotoviti vsem državljanom dostojanstvo subjekta in odgovorne osebe, hkrati pa zagotoviti dobro in uspešno funkcioniranje vseh treh vej oblasti.

Demokracija v političnem in socialnem pomenu

Moralna ambicija demokracije je torej zelo velika: ohraniti dostojanstvo slehernega državljana. To je demokracija v političnem, državljanskem pomenu besede. Obstaja pa tudi demokracija v socialnem pomenu. Kajti k demokraciji sodi tudi namen in cilj, da bo skupno dobro v prid vseh državljanov in ne samo nekaterih. Vsi državljani imajo pravico do deleža pri blaginji, ki jo ustvarjamo s skupnimi močmi. To je tisti vidik demokracije, ki poudarja, da mora enakopravnost pri udeležbi in izvajanju oblasti imeti za svoj sad udeležbo vseh pri sadovih skupnih prizadevanj v politični skupnosti. V tem smislu je v nasprotju z demokracijo, če si blaginjo neke družbe prisvajajo samo nekateri.

Iz povedanega je jasno razvidno troje:

1. demokracija je visok ideal, ki se ni pojavil spontano, samodejno, sam od sebe, ampak smo si ga zadali ljudje sami;
2. ta ideal je moralne narave, ker se navezuje na moralno idejo dostojanstva sleherne človeške osebe;
3. to je dinamični ideal, ki ni dosežen in zagotovljen enkrat za vselej, marveč ga je treba stalno dograjevati in izpopolnjevati. Zaradi vsega tega je tudi razumljivo, da ga imajo nekateri za iluzijo in utopijo, če ne celo za samoprevaro. Kljub temu pa je res, da človeštvo doslej ni iznašlo družbene in politične ureditve, ki bi bila bolj v skladu z dostojanstvom sleherne človeške osebe. 🌸

Opombe

1. Cicero, *De legibus* I, 33. Teubneriana, Lipsiae 1855, 352. Podobno uči pozneje Tomaž Akvinski (prim. *Summa theologiae*. Ia-IIae, q. 94, a. 2).
2. Gregorij Magni *Moralia in Iob* XXI, 15, 22. V: *Corpus Christianorum* CXLIII A, 1082.
3. Avgustini *De civitate Dei*, XIX, 15. Tomaž Akvinski se s tem sicer ne strinja, ampak razlikuje dve vrsti vladanja: vladanje nad sužnji in vladanje nad sebi enakimi, ki ni nič drugega kakor usmerjanje k skupnemu dobremu (prim. *Summa theologiae* I, q. 96 a. 4).
4. V Franciji so katoličani šele v 20. stoletju sprejeli republiko, kar v veliki meri razloži, zakaj so bili francoski republikanci usmerjeni tako proticerkveno in laiciistično.

Foto: Silvo Šinkovec